

Nieuwsbrief

samenwerkingsverband Zuid

Deze nieuwsbrief verschijnt in verschillende edities, voor de samenwerkingsverbanden Oost, Zuid en Noord.
Een gedeelte van de inhoud is voor alle edities gelijk.

Handelingsgericht werken: van 'wat het kind heeft of is' naar 'wat het kind nodig heeft'

Handelingsgericht werken, een omslag in denken?

Noëlle Pameijer schreef samen met Tanja van Beukering en Sonja de Lange het boek *Handelingsgericht werken, een handreiking voor schoolteams*. Dit boek heeft besturen en samenwerkingsverbanden aangezet tot het kiezen voor handelingsgericht werken. Pameijer en collega's zetten in hun boek de zeven uitgangspunten van handelingsgericht werken (HGW) uiteen in een prachtige, sterke structuur. Zij verwoorden voor velen de drijfveren voor werken in het onderwijs. Simone van Dijk, consulent onderwijs bij Consulenten Onderwijs Amsterdam (COA) had het voorrecht Pameijer te interviewen op 13 april 2010.

1. Waarin onderscheidt handelingsgericht werken (HGW) zich van oplossingsgericht werken (OGW)?

HGW bevat aspecten van OGW. We hebben daar dankbaar gebruik van gemaakt, toch zijn er naast overeenkomsten ook verschillen. Beide methodes vullen elkaar in die zin mooi aan. Een overeenkomst is bijvoorbeeld dat HGW en OGW beiden belang hechten aan de positieve aspecten van kinderen, leerkrachten en ouders. Vragen als 'Wanneer lukt het doelgedrag wel (zoeken

naar de uitzondering)?' en 'Wat betekent dat voor onze aanpak?' en 'Hoe bouwen we dit succes uit?' komen in beide methodieken voor.

Ook zijn beide werkwijzen doelgericht: ieder probleem wordt vertaald naar een doel; een vaardigheid die een kind kan ontwikkelen. Vragen hierbij zijn: 'Wat wil je als leerkracht met deze groep, deze leerling of deze ouders bereiken?' en 'Welke vaardigheden heb je hiervoor nodig?'. We evalueren ook ieder gesteld doel.

Verder werken we in beide methodieken samen met kind, leerkracht en ouders. We zien hen als ervaringsdeskundigen, formuleren samen met hen doelen en benutten hun eigen oplossingen. Maar er zijn ook verschillen. HGW analyseert een problematische situatie: 'Wat is er aan de hand?'. Vanuit deze situatie-analyse of verklaring zoeken we naar oplossingen. Bij HGW is er aandacht voor problemen en voor diagnostische informatie. Deze informatie is ook nodig om reële doelen te kunnen bepalen. Het begrijpen van de situatie is een middel om een goed plan van aanpak te kunnen maken.

Ter illustratie, wanneer we weten dat een kind kenmerken van een autismespectrum stoornis¹ heeft, dan begrijpen we bepaald gedrag van die leerling. We zullen hierdoor ook andere sociale verwachtingen hebben van dit kind. Van een druk en makkelijk afgeleid kind ver-

1. Een autisme spectrum stoornis (ASS), is een ontwikkelingsstoornis met een neurobiologische oorzaak.

wachten we bijvoorbeeld een kortere tijd van zelfstandig en geconcentreerd werken dan van een rustig kind met een sterk concentratievermogen.

OGW richt zich daarentegen direct op de oplossing: 'Wat werkt al en hoe kunnen we dat versterken? Een verklaring van de situatie is hiervoor niet nodig, want we richten ons op de oplossing.

Bij HGW mogen we het doel van kind of ouders bijstellen. Als we een doel te hoog of te laag vinden, dan kunnen we

dat in overleg met het kind of de ouders bijsturen, dus lager of hoger maken.

OGW werkt direct vanuit de doelen van kind of ouder, sluit daarbij aan en stuurt in die zin minder.

Ten slotte, HGW hecht eraan om zoveel als mogelijk verantwoorde instrumenten en inzichten te gebruiken en om vooral maatregelen toe te passen waarvan de werkzaamheid is bewezen. Bij OGW hoeft dit niet per definitie, iedere oplossing is goed als deze maar werkt.

2. Hoe verhoudt handelingsgericht werken (HGW) zich tot opbrengstgericht werken?

Opbrengstgericht werken kun je zien als een uitwerking van het zesde uitgangspunt van HGW:

Doelgericht werken.

Het schoolteam formuleert korte en lange termijn doelen voor het leren, de werkhouding en het sociaal-emotioneel functioneren van alle leerlingen en evalueert deze in een cyclus van planmatig handelen.

Uitgangspunten van handelingsgericht werken (HGW)

De laatste jaren is er in het onderwijs veel belangstelling voor handelingsgericht werken (HGW). Het is een planmatige werkwijze waarbij leerkracht, interne begeleider en leidinggevende zeven uitgangspunten toepassen.

Handelingsgericht werken beoogt de kwaliteit van het onderwijs en de begeleiding voor alle leerlingen te verbeteren. Ook concretiseert het adaptief onderwijs en doeltreffende leerlingbegeleiding, zodat een schoolteam beter kan omgaan met verschillen tussen leerlingen.

De zeven uitgangspunten zijn:

1. De onderwijsbehoeften van leerlingen staan centraal.
Wat heeft een leerling nodig om een bepaald doel te behalen? Hoe kan de leerkracht de leerling hierbij zo goed mogelijk ondersteunen?
2. Afstemming en wisselwerking.
Het gaat niet alleen om het kind, maar om het kind in wisselwerking met zijn omgeving. Wat is de situatie van het betreffende kind in zijn specifieke omgeving, kijkend naar de school- en thuissituatie?
3. Het zijn de leerkrachten die 't doen.
Leerkrachten realiseren Passend onderwijs. Zij leveren daarmee een cruciale bijdrage aan een positieve ontwikkeling van leerlingen op het gebied van leren, werkhouding en sociaal-emotioneel functioneren. Dus, wat hebben leerkrachten nodig en wat zijn hun ondersteuningsbehoeften voor het bieden van Passend onderwijs?
4. Positieve aspecten van kind, leerkracht, groep, school en ouders zijn van groot belang.
Naast problematische aspecten zijn deze positieve aspecten nodig om de situatie te begrijpen, ambitieuze doelen te stellen en om een succesvol plan van aanpak te maken en uit te voeren.
5. Samenwerking is nodig voor realisatie van een effectieve aanpak.
Samenwerking tussen leerkrachten, leerlingen, ouders, interne en externe begeleiders is noodzakelijk. Dit vergt constructieve communicatie tussen betrokkenen, zodat zij samen de situatie analyseren, doelen formuleren en zoeken naar oplossingen.
6. Doelgericht werken.
Het schoolteam formuleert korte en lange termijn doelen voor het leren, de werkhouding en het sociaal-emotioneel functioneren van alle leerlingen en evalueert deze in een cyclus van planmatig handelen.
7. De werkwijze is systematisch, in stappen en transparant.
Betrokkenen weten hoe de school wil werken en waarom. Er zijn heldere afspraken over wie wat doet, waarom, hoe en wanneer. Teamleden zijn open over hun manier van werken en over hun plannen en motieven. Formulieren ondersteunen hen hierbij.

Het gaat dan om vragen als: 'Waar willen we naartoe?' en 'Wat hebben we daarvoor nodig?' en 'Wat willen we bereiken met onze school, ons team, deze groep, deze leerling of deze ouders?'

Het gaat dus om doelgericht werken op individueel niveau, maar ook op groeps- en schoolniveau.

HGW is breder dan opbrengstgericht werken, want het is doelgericht werken volgens de andere zes uitgangspunten van HGW.

Het gaat dan om vragen als 'Wat heeft een leerling nodig om zijn/haar doel te kunnen behalen?' en 'Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van de leerkracht om dit te kunnen bieden?'

De gestelde doelen benutten we bij HGW ook in de samenwerking: leerkrachten bespreken hun doelen met leerlingen en hun ouders. Kleine, snelle doelen hebben daarbij de grootste kans van slagen en geven je als leerkracht houvast bij het geven van feedback aan je leerlingen.

3. Waarom is het stellen van doelen zo belangrijk binnen HGW?

Doelen voor leerlingen zijn hard nodig, want zonder doelen hebben schoolteams geen richting en dan kunnen ze elkaar en leerlingen geen effectieve feedback geven. Ook is er dan geen mogelijkheid om het werk te evalueren.

Doelen bepalen is ook de eerste stap bij het formuleren van onderwijsbehoeften. Ze zijn tevens nodig om te evalueren of het opgestelde plan heeft gewerkt. Als leerkracht probeer je het een en ander bewust uit, experimenteer je met verschillende aanpakken en reflecteer je op de effecten ervan. Vanuit deze onderzoekende houding zoekt een leerkracht gericht naar aanknopingspunten hoe verder te gaan.

HGW concretiseert adaptief onderwijs en doeltreffende leerlingbegeleiding. Ambitieuze doelen en effectieve feedback zijn hiervan belangrijke kenmerken. Daarom werken we bij HGW steeds met concrete korte- en lange termijn doelen. We evalueren deze systematisch in een cyclus van planmatig handelen. Het stellen van uitdagende doelen geldt

motiveert niet alleen de leerkracht en de ouder, maar ook het kind. Het is voor kinderen cruciaal dat school en ouders op één lijn zitten en constructief met elkaar samenwerken. Het gedrag van een kind op school kan snel verbeteren als de ouders zich achter de aanpak van de leerkracht of het schoolbeleid scharen en dit aan hun kind

handzaam kader om zicht te krijgen op de kwaliteit van je onderwijs en waar je als school heen wilt.

Het motto van HGW is 'van discussiëren naar doen'

voor alle leerlingen, ook voor de leerlingen die extra begeleiding nodig hebben. Ook deze leerlingen profiteren van hoge verwachtingen. Dit geldt zowel voor taal en rekenen, als voor de werkhouding en sociale competenties. Leerlingen die effectieve feedback ontvangen, blijken aanzienlijk hogere leerprestaties te behalen dan leerlingen die dit niet krijgen.

4. Op welke manier zorgt HGW ervoor dat het de ontwikkeling van kinderen positief beïnvloedt?

Heel simpel eigenlijk, omdat de methode is gebaseerd op wat werkt! En omdat we in teamtrainingen op scholen ervaren dat het leidt tot een omslag in denken en handelen.

We verleggen de gedachte van 'wat het kind heeft' naar 'wat het kind nodig heeft'. Dat is een wezenlijk verschil. We blijven hierdoor niet hangen in 'dit kind heeft ADHD en is ongemotiveerd'. Daar kun je eindeloos over praten, maar het probleem wordt er alleen maar groter van en het lost niets op.

We zoeken met HGW bewust naar de mogelijkheden van het kind, van de klas/groep en zijn ouders: 'Wat kunnen en willen ze wel?'. Vanuit deze gedachte beantwoorden we de vraag 'Wat willen we met deze leerling bereiken?' en dan gaan we samen na wat het kind hiervoor nodig heeft. Zo'n gesprek is veel zinvoller, prettiger en het geeft meer perspectief.

Ook hebben we gemerkt dat leerkrachten anders met leerlingen en ouders omgaan, ze hen positiever benaderen en dat krijgen ze dan weer terug, namelijk een ouder die meedenkt over de aanpak op school en hier thuis ook aan werkt. Ze krijgen op deze manier waardering voor elkaars betrokkenheid en inzet. Dat

kenbaar maken. Bijvoorbeeld in de trant van: 'Wat een goed plan van je juf of meester, daar gaan we samen aan werken!'

Uit onderzoek weten we dat naarmate de samenwerking tussen school en ouders verbetert, de schoolprestaties en het welbevinden van het kind op school toenemen. En dat hoeft helemaal niet zoveel extra tijd te kosten. We praten namelijk al voortdurend met leerlingen en hun ouders. Het gaat om het stellen van een andere vraag of het geven van een andere reactie. Kortom, het is de attitude die het doet.

5. Als een leerkracht of een directeur zegt 'het is oude wijn in nieuwe zakken', wat zou jij dan zeggen?

Leuke vraag, dan zou ik in eerste instantie zeggen: 'Leerkracht of directeur, je hebt helemaal gelijk!' Maar er zitten wel speciale wijnen in, bijvoorbeeld

6. Welke valkuil is er bij het implementeren van HGW in een school?

Er zijn er wel meer dan één! Je zou kunnen zeggen: 'HGW is niets nieuws, ik doe het al lang!' Dan benut je het kader van HGW niet als spiegel om te reflecteren: 'Wat doe ik al handelingsgericht en wat zou nog handelingsgericht kunnen?' Dat is zonde, want je kunt HGW benutten bij het bewust worden van wat je doet en waarom dat werkt. Dan ga je van 'onbewust bekwaam' naar 'bewust bekwaam'. Dan pas kun je hetgeen je doet overdragen aan je collega's (leren van elkaar), ouders en leerlingen.

Een andere valkuil is dat het team reageert in de trant van 'Nee hè, weer wat nieuws! We hebben Weer Samen Naar School (WSNS) en de rugzak gehad. Nu is er Passend Onderwijs, 1- zorgroute, groepsplannen, HGW, opbrengstgericht werken en ontwikkelingsperspectief. Houdt het dan nooit op?' Men ervaart het als verschillende projecten die zich opstapelen. Maar al deze ontwikkelingen hangen samen, ze overlappen elkaar en streven hetzelfde na. Het is de kunst om de samenhang ertussen te zien, te puzzelen en juist niet te stapelen, zodat je er grip op krijgt. HGW kun je daarbij als kapstok gebruiken om je onderwijs passerender te maken.

Dan is er ook nog de valkuil van eindeloos discussiëren: 'Dat kunnen onze

HGW is een systematische manier van werken, niet meer en niet minder. Het is zeker niet de oplossing van alle problemen in het onderwijs!

gebaseerd op wat blijkt te werken en passend bij het onderwijs van nu. Deze wijnen zijn geselecteerd op hun kwaliteit en bruikbaarheid en ze zijn met elkaar in verband gebracht, voordat ze in die nieuwe zak zijn gegoten.

Kortom, HGW bevat inderdaad niet iets totaal nieuws. Je kunt me vast niet betrappen op het noemen van een wijn waar je nog nooit van hebt gehoord. Maar die gevulde wijnzak biedt wel een

leerlingen/ouders toch niet' of 'Ik denk niet dat het gaat lukken'. Daar kun je eindeloos over vergaderen. Het motto van HGW is 'van discussiëren naar doen', dus gewoon uitproberen en dan weet je of het werkt!

Veel leerkrachten blijken verrast over de oplossingen die leerlingen of ouders noemen tijdens HGW en ze ervaren dit als een eye-opener, omdat die leerling en ouder opeens in een hele andere rol

zitten. Dan gaan ze ermee door, want het werkt.

Een andere valkuil is dat men HGW associeert met formulieren, zoals voor groepsplannen. Dan heeft men het idee dat als je die formulieren maar invult, je handelingsgericht werkt. Dat is niet zo. Het gaat er juist om dat je wat aan die formulieren hebt, dat ze je ondersteunen, een geheugensteun zijn en houvast geven voor je dagelijks handelen. Tenslotte is er de valkuil van enthousiast beginnen, dingen uitproberen en de effecten ervan bemerken. Maar door de drukte van alledag verwatert HGW vervolgens. Daarom is het belangrijk om de dingen die werken levend te houden, bijvoorbeeld door op elke teamvergadering even te beginnen met een 'HGW-succes'. Een teamlid vertelt dan iets over HGW dat zij met succes uitgetoetst heeft.

7. Wat levert HGW, behalve voor de kinderen, de leerkrachten, intern begeleiders en directeuren op?

Het levert leerkrachten, intern begeleiders en directeuren een gemeenschappelijk kader op: ze spreken dezelfde taal en streven hetzelfde na. Het is als een kader voor discussie te gebruiken: Wat spreekt ons wel/niet aan? Hoe past het bij onze schoolvisie en -missie? Wat hebben we eraan? Wat levert het ons op?

HGW als kader geeft houvast en duidelijkheid, het voorkomt misverstanden. Veel leerkrachten, intern begeleiders en directeuren merken direct dat hun gesprekken met ouders en leerlingen veel prettiger en constructiever verlopen. Het biedt hen ook de mogelijkheid om hun dagelijkse werk naast de HGW-lat te leggen. Een lat die is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek over wat werkt in de praktijk en op vele jaren van praktijkervaring. Maar let op: HGW is een systematische manier van werken, niet meer en niet minder. Het is zeker niet de oplossing van alle problemen in het onderwijs!

8. Wat is je mooiste herinnering aan jouw favoriete juf of meester?

Toen ik 10 jaar oud was, verhuisden we van de Verenigde Staten naar Nederland. Ik sprak wel wat Nederlands en kon het redelijk lezen, maar om de een of andere reden had ik enorme moeite met spelling. Ik bleef bijvoorbeeld steeds maar ei/ie door elkaar halen.

De leerkracht gaf daarop een keer klas-sikaal hardop negatieve feedback. Dat herinner ik me nog levendig. Ik stond voor het bord en moest 'meisje' opschrijven, het werd natuurlijk 'miesje'. 'Noëlle, je zit nu in groep 7 en je weet nog niet het verschil tussen een miesje en een meisje!', aldus de juf. Daar werd

hard om gelachen, ik vond het vreselijk, schaamde me rot en werd er nog tijdens mee gepest.

Toen was er die invaljuf, die het gezien had in mijn schrift en me even apart nam in de pauze. Ze gaf me een compliment dat ik al zo goed Nederlands sprak, besprak die ei/ie -kwestie met me, relateerde het aan de Amerikaanse spelling. Toen hebben we samen een ezelsbruggetje bedacht en dat heeft me nog jaren geholpen! Mijn favoriete juf is dus de juf die me opmerkte, even alleen met me sprak, me een compliment gaf en samen met mij naar een oplossing zocht. Nu ik het zo verwoord, realiseer ik me dat de invaljuf al handelingsgericht werkte en dat in 1969!

9. Pameijer is school-, GZ- en kinderpsycholoog. Zij is werkzaam bij SWV Annie M.G.Schmidt en bij Kwaliteit in Nascholing (Hilversum). Denk je dat jij vanuit jouw werk een verschil hebt gemaakt voor een kind? En hebben jouw ervaringen in het onderwijs je gemotiveerd om jouw methodiek van HGW te gaan ontwikkelen?

Helaas heb ik de effecten van mijn werk nooit systematisch bijgehouden, onderzocht en geëvalueerd. Ik kan dus niet bewijzen dat mijn aanpak een blijvend positief effect heeft gehad op de kinderen met wie ik werkte. Ik baseer me dan

ook op onderzoeken waaruit blijkt dat een positieve relatie met één volwassene voor een kind al een verschil kan maken. Juist bij die kwetsbare kinderen die het zwaar hebben op school of thuis. Daar zijn prachtige voorbeelden van uit onderzoek, zoals die bijzondere leerkracht van groep 3, Miss A, die een enorme impact op al haar leerlingen had (zie paragraaf 1.4 van mijn boek *Handelingsgericht werken, een handreiking voor schoolteams*). Ook in de literatuur zijn talloze voorbeelden waarin de leerkracht ertoe doet. Bijvoorbeeld het boek 'De as van mijn moeder'. De meeste leerkrachten reageerden negatief op de wens van dat jongetje om geschiedenis te gaan studeren: 'Jij gaat net als iedereen hier later ook in de mijnen werken'. Maar dan is er opeens die ene leerkracht die zegt: 'Wat een goed idee, dat past heel goed bij jou, dat kun jij, dat gaat je

zeker lukken'. Deze leerkracht heeft de jongen zijn hele leven als steun meege-nomen. Dat vind ik prachtig! Wat mezelf betreft, ik heb wel die indruk dat ik, vooral op de korte termijn, in

was toen acht jaar. Het was ten tijde van een uithuisplaatsing. Ze vertelde me hoe goed het nu met haar ging, over haar herinneringen aan die periode en hoe die gesprekken en huisbezoeken haar

Nu ik het zo verwoord, realiseer ik me dat zij al handelingsgericht werkte en dat in 1969!

staat ben om een moeilijke situatie op school in een positieve richting om te buigen. Ik zie dan namelijk dat de leerkracht, leerling en ouders weer vol goede moed aan de slag gaan en dat het hen lukt om hun doelen te bereiken. Maar op de lange termijn durf ik het niet met zekerheid te zeggen, maar ik hoop het natuurlijk ontzettend. Onlangs kreeg ik een e-mail van een meisje dat ik tien jaar geleden op school had begeleid. Zij

sterkten. Ze dankte me daarvoor, omdat ze dacht dat het zonder mijn steun vast heel anders was gelopen. Dat heeft me natuurlijk diep geraakt. Ik heb haar zeer bedankt, omdat ze me met deze e-mail sterk motiveert om zo door te gaan, om me 100% te blijven inzetten voor ieder kind dat het nodig heeft.

Simone van Dijk, consulent onderwijs (COA)

Observatiefunctie, een manier van handelingsgericht werken

Begeleiding van het implementatietraject van de observatiefunctie op de St. Janschool

De observatiefunctie is een manier van handelingsgericht werken (HGW). Hoe de observatiefunctie het beste gestalte kan krijgen in de reguliere Amsterdamse scholen en onder welke voorwaarden, is onderzocht op drie pilotscholen. Deze scholen werden bij het implementatietraject van de observatiefunctie begeleid door medewerkers van de divisie Speciale Onderwijszorg van de Bascule. Een van deze pilotscholen is de St. Jan school in samenwerkingsverband West. Marijke Bos, ondersteuning coördinatie samenwerkingsverbanden Amsterdam, sprak hierover met Dieneke Blikslager van de St. Janschool.

'De grootste kracht zit in de gelijke opgang en effectieve communicatie met de betrokken ouders. Bij de observatiefunctie formuleer je namelijk samen met de ouders en betrokken leerkracht

een concrete en eenvoudige interventie. Verder is het traject handelingsgericht en dus overzichtelijk en inzichtelijk voor iedereen. Daarnaast ligt het tempo van interveniëren hoog. Binnen

een aantal weken is al veel duidelijkheid rondom een casus', aldus Dieneke Blikslager, intern begeleider van de St. Janschool.

Handelingsscenario's

De St. Jan school heeft op basis van het toepassen van de observatiefunctie door de Bascule en in het kader van het schoolbeleid een viertal (standaard) handelingsscenario's uitgewerkt en deze in het schoolspecifieke protocol opgenomen. Blikslager legt uit waarom voor een dergelijke werkwijze gekozen is: 'Deze scenario's hebben als doel om leerlingen inzicht te geven over hun eigen gedrag en om zelfsturing te bewerkstelligen. Tegelijkertijd zijn de

Teamfoto 2009–2010 St. Janschool

scenario's zo uitgewerkt dat elke leerkracht er op een eenvoudige manier mee kan werken.' Vanuit deze (standaard)handelings-scenario's maakt de leerkracht samen met de intern begeleider een leerling specifiek handelingsplan waarin de concrete aanpak wordt beschreven.

Vervolgtraject

De St. Janschool heeft nu een jaar gewerkt aan de implementatie van de observatiefunctie. Op dit moment participeert de school in een vervolg traject, waarbij de nadruk wordt gelegd op de inschakeling van externe hulp. 'Nu ontbreekt de hulp van een aantal cruciale partners. Voornamelijk ten aanzien van

Observatiefunctie

De observatiefunctie is een handelingsgerichte manier van werken voor kinderen die zich risicovol lijken te ontwikkelen, maar voor wie de aard van de gewenste hulp niet duidelijk is. Hier gaat het om een cyclische aanpak van opstellen, handelen en evalueren. Iedere cyclus heeft een duur van ongeveer drie weken.

De leerlingen worden door de leerkracht en de intern begeleider in de klas geobserveerd, waarna een plan van aanpak wordt opgesteld, dat gericht is op concreet handelen in de klas. Met dit handelingsplan wordt door de leerkracht in de klas aan de slag gegaan. Na drie weken wordt de gekozen werkwijze geëvalueerd en indien nodig bijgesteld.

kinderen die kampen met uiteenlopende psychische en/of psychosociale problemen. De school kan vaak maar gedeeltelijk voorzien in de onderwijsbehoeften van deze kinderen. De Bascule is nu aan het onderzoeken hoe de ondersteuning ook voor deze kinderen kan worden gerealiseerd', vertelt Blikslager. Volgend schooljaar wordt de werkwijze integraal opgenomen in het zorgdeel van het schoolplan van de St. Janschool. Ook zal de observatiefunctie deel uit maken in de cyclus van handelingsgericht werken van de school.

Participeren in het implementatietraject van de observatiefunctie

Volgend schooljaar kunnen acht scholen starten met de implementatie van de observatiefunctie. De inschrijvingen en de intakegesprekken hiervoor vinden nu plaats. Voor meer informatie over de observatiefunctie of voor inzage in het onderzoek dat heeft plaatsgevonden, kunt u terecht bij de coördinator van het samenwerkingsverband.

Dieneke Blikslager, intern begeleider St. Janschool

Marijke Bos, ondersteuning coördinatie samenwerkingsverbanden Amsterdam

Consulenten Onderwijs Amsterdam en handelingsgericht werken

Consulenten Onderwijs Amsterdam (COA) werken al sinds 2003 voor de samenwerkingsverbanden (SWV'en) West, Zuid en Oost om de zorgstructuur binnen de basisscholen te versterken. Om te zorgen dat de COA haar doelstellingen kan realiseren, werken ze handelingsgericht en ondersteunen ze de methodiek handelingsgericht werken (HGW). Hoe zij dit doen, leest u hier.

Doelstelling

De inzet van de COA heeft als doel het systeem van leerlingenzorg en interne begeleiding op de basisscholen in het samenwerkingsverband te ontwikkelen en te versterken, zodat de leerkrachten en intern begeleiders hun onderwijs- en zorgaanbod beter kunnen afstemmen op de verschillende instructie- en ondersteuningsbehoeften van de kinderen.

Werkwijze

De consulent onderwijs bevraagt, ondersteunt, adviseert, confronteert, begeleidt en/of coacht de intern begeleider, de

directie en het team tijdens het doorlopen van een veranderingsproces voor een betere zorgstructuur op school. Hij/ zij stelt zich op als een 'critical friend'. De werkwijze van de COA sluit aan bij HGW: een werkwijze die de kwaliteit van het onderwijs en de begeleiding voor alle leerlingen beoogt te verbeteren.

Het implementeren van HGW

De COA is actief betrokken bij het vormgeven van HGW als methodiek op diverse scholen en zij ondersteunen de scholen bij het doorlopen van de verschillende fases die een implementatietraject kent. Daarnaast levert de COA een bijdrage aan de studiedagen die de SWV'en organiseren voor directeuren en intern begeleiders. Thema's op de studiedagen zijn Passend onderwijs en HGW.

Wat maakt de werkwijze van de COA nu juist zo handelingsgericht?

De COA:

- 1 gaat uit van de vraag en de ondersteuningsbehoefte van de school.
- 2 werkt vanuit een theoretisch kader, waarbij afstemming en wisselwerking het uitgangspunt zijn en de COA onderzoekt van daaruit altijd de samenhang tussen de verschillende factoren en actoren.
- 3 controleert steeds met de directeur en de intern begeleider de balans van draagkracht en draaglast en werkt vanuit de consequente benadering: 'Wat betekent dit voor de leerkracht in

de klas en welke ondersteuningsbehoefte heeft de leerkracht?'

- 4 onderzoekt en versterkt de kracht van de school: 'Wat werkt goed en kunnen we verder versterken?' en de school richt zich hiermee op haar sterke punten.
- 5 bevordert de constructieve samenwerking met kinderen door het samenwerken met de ouders en reflecteert zelf voortdurend op de samenwerking van de consulent onderwijs met de directeur en/of intern begeleider.
- 6 werkt doelgericht planmatig. Dit is terug te vinden is in de verslaglegging, het verbeterplan en de evaluatie.
- 7 werkt systematisch en transparant.

Een consulent onderwijs inzetten?

Er zijn twee startmogelijkheden voor de inzet van een consulent onderwijs:

- 1 De school dient zelf een aanvraag in voor de COA. Hierbij formuleert zij zelf de hulpvraag. Dit wordt met het schoolbestuur kortgesloten.
- 2 Het schoolbestuur bepaalt dat een traject moet worden gevolgd. Dit zal altijd gebeuren in overleg met de school en op grond van informatie over de Minimumstandaard, het inspectieoordeel en/of eigen informatie van het bestuur. Het bestuur bespreekt dit met de school. De opdracht aan de COA komt in dat geval van het schoolbestuur.

Simone van Dijk, consulent onderwijs bij de COA.

Meer weten?

Voor meer informatie kunt u terecht op www.viaamsterdam.nl of kunt u contact zoeken met Jan Hagen of Simone van Dijk: J.hagen@oog.nl en s.vandijk@oog.nl

Een goede buur.....

De Willemsparkschool in de Apollobuurt participeert in een project om het gebiedsgericht samenwerken van scholen in deze buurt te verbeteren. Iris Smits, intern begeleider van deze school vertelt in dit artikel 'Een goede buur....' over haar ervaringen.

De ambitie van de Amsterdamse schoolbesturen is om Passend onderwijs voor ieder kind zo dicht mogelijk bij huis te realiseren. Een school alleen kan niet altijd aan alle behoeftes van hun leerlingen voldoen. Door samen te werken met scholen in de buurt is dit in veel gevallen wel haalbaar. Iedere school heeft immers zijn eigen expertise, voorzichten en mogelijkheden in huis.

Pilotproject Apollobuurt en Centrum West

Volgens het gezegde: 'twee weten meer dan één', kan men op die manier het aanbod op scholen vergroten. Om deze samenwerking te bewerkstelligen is Amsterdam ingedeeld in wijken die bestaan uit vijf of zes scholen die op loop- of fietsafstand bereikbaar zijn. In de Apollobuurt en Centrum West is dit

schooljaar gestart met pilots waar plannen worden bedacht om het proces van gebiedsgericht samenwerken uit te werken.

Wijkgericht samenwerken in de praktijk

Iris Smits vertelt: 'Wijkgericht samenwerken, tja wat nu weer? Wat kunnen we hiervan verwachten? Wat vraagt dit van je als school? Deze vragen hebben wij ons regelmatig gesteld. We keken dan ook uit naar de eerste bijeenkomst van het pilotproject waarin 'al werkende' de samenwerking tussen scholen, in het kader van Passend onderwijs, zal worden ontwikkeld. De scholen waar de Willemsparkschool mee samenwerkt kennen veel overeenkomsten betreffende de problematiek en de samenstelling van kinderen op school. Dat is heel fijn, we spreken elkaars taal: we hebben aan een half woord genoeg. Al snel bleek dat we het er over eens zijn, dat we door met elkaar samen te werken, gebruik kunnen maken van elkaars expertise.

Ook zagen we al snel het belang om gezamenlijk expertise van buitenaf in te kopen of te huren. Denk alleen al aan al die kinderen die telkens weer onder schooltijd naar een of ander instituut moeten voor een dyslexiebehandeling. Het eventueel aanstellen van een rugzaktrajectbegeleider zal de taken van de intern begeleider behoorlijk ontlasten, zodat wij als scholen nog meer tijd en ruimte krijgen Passend onderwijs te bieden aan al onze leerlingen. Dit zijn zo maar voorbeelden van wat wij met elkaar in de wijk zouden kunnen starten.

Het delen van de ervaringen van materialen en gebieden waar de scholen al verder in zijn zoals hoogbegaafdheid, handelingsgericht werken en autisme zijn een meerwaarde van de bijeenkomsten tijdens het pilotproject. Onze zogenaamde burens zullen steeds meer voor onze school gaan betekenen: het zal verder gaan dan een boekje lenen of iets kopiëren.'

*Iris Smits, intern begeleider
Willemsparkschool*

Studiemiddag samenwerkingsverband (SWV) Zuid

Onderwijs beweegt

Dinsdag 16 maart werd de tweede studiemiddag van dit schooljaar gehouden voor directeuren en intern begeleiders van basisscholen in de regio Zuid. Het thema van de studiedag was **Passend onderwijs**. Welke beweging is nodig om onderwijs passender te maken? Lees hier het verslag over de studiedag van de coördinator van SWV Zuid.

De directeuren en intern begeleiders kwamen voor de tweede keer dit schooljaar samen in het Olympisch stadion. Nog altijd een hele bijzondere plek, omdat ook het speelveld gebruikt kan worden. Een groep hield daarom de themabijeenkomst op de middenstip. De vorige keer stond Handelingsgericht werken centraal. Nu Passend onderwijs en daarmee de vraag over welke beweging noodzakelijk is om dit in de praktijk te kunnen brengen.

Opening studiedag

In de opening schetste Peter Bovelander (voorzitter van het SWV) de huidige stand bij het vormgeven van Passend onderwijs. Hij gaf vooral aan dat we uit de afhankelijke houding moeten komen en onze eigen weg moeten gaan. Er zijn al allerlei goede initiatieven gaande en daar moeten we vooral mee doorgaan.

Hierna gaf Sandra van Kolfschoten (MEESTERSadvies) een korte flitsende inleiding. Hierin liet ze ons zien dat er soms maar heel weinig nodig is om een verandering teweeg te brengen. Ook het feit dat je mensen kunt verleiden om niet de makkelijke weg te kiezen en daar juist plezier uit te halen, liet ze door middel van filmpjes zien.

DVD over Onderwijs beweegt

Toen was het moment aangebroken om met elkaar naar de DVD 'Onderwijs beweegt' te kijken. Deze DVD is in opdracht van het SWV gemaakt en laat de stand van zaken rondom Passend onderwijs op scholen in Amsterdam Zuid zien.

Er is gefilmd op de Burgthschool en de Avonturijn. Beide scholen laten zien hoe zij omgaan met kinderen met een rugzak of kinderen met een speciale onderwijsbehoefte zonder rugzak.

In de film komen de ouders van twee kinderen uitgebreid aan het woord en laten zij vanuit het ouderperspectief zien wat er nodig is om een kind op een reguliere basisschool te krijgen en te houden. Het is een indrukwekkende film geworden.

'Durf te zeggen wat je denkt'

De bedoeling van de DVD is dat deze met begeleidend materiaal naar alle scholen in SWV Zuid gaat. Met behulp van de beelden en het begeleidend materiaal kan in het schoolteam de discussie over Passend onderwijs in de eigen school gevoerd worden.

Uitkomsten themabijeenkomsten

Vervolgens zijn alle deelnemers naar de gekozen themabijeenkomsten gegaan. De thema's hadden allen betrekking op Passend onderwijs en de beweging die daarvoor noodzakelijk is. Aan het eind van de middag deed elke groep kort verslag van wat er in de bijeenkomst was besproken. Hier kwamen bijvoorbeeld de volgende opmerkingen naar voren: 'durf te zeggen wat je denkt; geef leerkrachten de creatieve ruimte; samen goed voor kinderen, begin bij jezelf; ken jij je eigen favoriete leerkracht nog?; wat is je eerste gevoel als je aan je werk denkt?'

Als afsluiting was er nog de mogelijkheid om met elkaar een drankje te drinken. Hier werd door velen gebruik van gemaakt. Het blijft altijd prettig om elkaar weer te zien en met elkaar te praten. Om ervoor te zorgen dat de contacten tussen de intern begeleiders en de directeuren niet alleen plaatsvinden tijdens deze bijeenkomsten, is er een NING gemaakt. Dit is een online sociaal platform waar mensen ideeën, vragen en informatie met elkaar kunnen delen. Tijdens de studiedag zijn er foto's, een film en tekeningen gemaakt. Ook deze zijn op de NING te zien. Wij van SWV Zuid hopen dat in de toekomst druk gebruik wordt gemaakt van de NING en dat we met elkaar de beweging naar Passend onderwijs in beweging kunnen houden.

Emmy Lugthart, coördinator SWV Zuid

REC 2 en 3 sluiten aan bij VIA Amsterdam

Het is al lang in voorbereiding, maar nu gaat het dan echt gebeuren: REC 2 en 3 sluiten aan bij VIA Amsterdam. Dit is besloten door de schoolbesturen voor het primair en speciaal onderwijs van Amsterdam. Zij besloten dat VIA Amsterdam het centraal loket wordt voor de voorbereiding van cluster 2,3 en 4 indicaties, inclusief ondersteunende jeugdzorg en de verwijzingen naar het speciaal basisonderwijs (SBO) vanuit het primair onderwijs (PO). Ook voor advies over complexe onderwijssituaties kunnen scholen bij VIA terecht.

Veranderingen route indicatie-aanvragen

Voor SBO- en cluster 4 indicatieaanvragen kunnen ouders en basisscholen namens ouders al enige tijd terecht bij VIA Amsterdam. Sinds 19 april 2010 kunnen zij ook aanvragen voor indicaties REC 2 en 3 indienen bij VIA Amsterdam. Aanmelden voor indicaties voor het speciaal onderwijs (SO) kan vanaf deze datum alleen nog via de organisatie VIA Amsterdam.

Het gaat om aanvragen voor kinderen die ouder dan vier jaar zijn en een basisschool of school voor SBO bezoeken.

Aanvragen voor herindicaties en lopende aanvragen blijven voornamelijk door het aanmeldpunt van de SO-school behandeld worden. Ook voor de aanvragen vanuit voor- en buitenschoolse voorzieningen (Okido, Hopla, Kabouterhuis, RCA etc.) verandert er voorlopig nog niets. Alle scholen zijn inmiddels met een brief geïnformeerd over deze ontwikkelingen.

Uitbreiding expertise van VIA Amsterdam

Voor het behandelen van de aanvragen door de medewerker van VIA Amsterdam is expertise van de trajectbegeleiders van de SO-scholen beschikbaar. De VIA-me-

dewerkers beoordelen onder supervisie van deze trajectbegeleiders de aanvragen voor cluster 2 en 3. Op deze manier blijft de kwaliteit van de voorbereiding van de aanvragen op peil.

Evaluatie inwerkijd VIA-medewerkers

Tot en met de zomervakantie 2010 werken trajectbegeleiders en medewerkers van VIA Amsterdam samen. Een evaluatie van deze inwerkperiode met advies voor een vervolgetraject wordt voorgelegd aan de besturen voor primair - en speciaal onderwijs. Via deze nieuwsbrief van het samenwerkingsverband zullen wij u op de hoogte houden van de ontwikkelingen.

Marit van Luijn, projectleider aansluiting REC 2 en 3 bij VIA.

Meer weten?

Mocht u nog vragen hebben, neem dan contact op met Marit van Luijn via m.vanluijn@oog.nl. Voor praktische vragen kunt u het beste terecht bij teamleider VIA, Lotte Raat via l.raat@oog.nl. Of via de coördinator van het samenwerkingsverband.

Learning by doing, de sluitende aanpak zorg groeit

In Amsterdam wordt, als onderdeel van het beleid Jong Amsterdam/Kinderen eerst, gewerkt aan de sluitende aanpak zorg. In het onderwijs zijn zorgbreedte-overleggen (ZBO) ingevoerd waar de school samen met externe partners be- kijkt welke ondersteuning aan kinderen en gezinnen kan worden geboden. In de verschillende wijken zijn Ouder- en Kindcentra (OKC's) gestart met als belangrijke onderdelen jeugdgezond- heidszorg, opvoed- en opgroeihulp en zorgcoördinatie. In alle stadsdelen is een coördinator risicogezinnen actief, die regie voert op de aanpak voor multipro- bleemgezinnen (MPG). Stedelijke afspraken zijn gemaakt en de structuren zijn neergezet, maar nu gaat het om de praktische invulling en verfij- ning. Er moet nog veel gebeuren om echt te kunnen spreken van een sluitende aanpak zorg.

Werkconferentie Lloyd Hotel

Sinds begin 2009 is in het project Learning by Doing gekeken hoe de sluitende aan- pak zorg in de praktijk gestalte krijgt. Zes leergroepen met professionals uit het ba- sisonderwijs en de OKC's hebben aandacht besteed aan de onderlinge samenwerking en bekeken wat er aan nadere afspraken en instrumenten nodig is om kinderen en gezinnen optimaal te ondersteunen. Het projectteam maakt nu een tussen- stand op. Op 28 april 2010 hielden zij in het Lloyd Hotel een werkconferentie met veel betrokkenen om de signalen 'Wat gaat er goed?' en 'Waar zitten nog knel- punten?' uit het project te bespreken.

Eind juni 2010 verschijnt de rapportage van deze tussenstand van Learning by Doing. Deze rapportage is vanaf dan te vinden op de website www.sluitende-aanpakzorg.nl. Inclusief alle door de leergroepen ontwikkelde instrumenten, zoals onder meer een gespreksprotocol voor casebespreking in het ZBO, tips voor het uitnodigen van ouders bij het ZBO en voorlichtingsmaterialen rond de rol en taken van verschillende externe partners van de school.

Opbrengsten Learning by Doing

In Learning by Doing heeft de project- groep veel betrokken professionals ont- moet zowel bij de scholen als bij de OKC's. Hieruit bleek allereerst dat betrok- kenen bij Learning by Doing eerder te- veel taken naar zich toe trekken dan te weinig. Ze kunnen winst behalen door elkaar beter te leren kennen en elkaars kennis te benutten.

Ten tweede, de OKC's en de coördinato- ren risicogezinnen dienen zich nog meer te profileren naar het onderwijs toe. De scholen zijn nog te weinig op de hoogte van hun diensten. Men geeft aan dat ze eerder willen worden ingeschakeld door de scholen. Dat lijkt nuttig en nodig, want nu zijn intern begeleiders vaak veel tijd kwijt aan de zorgtrajecten rond en- kele individuele leerlingen waar een sociaal-maatschappelijke problematiek speelt.

Verder hebben de intern begeleiders veel bilaterale contacten met allerlei instan- ties om ervoor te zorgen dat hun leerling de hulp krijgt die nodig is. Maar daar- door komt men vaak onvoldoende toe aan de eigen taken binnen de school, gericht op het bieden van een passend aanbod aan onderwijs, zorg voor alle leerlingen en de coaching van leerkrach- ten.

Het onderwijs moet nu uitermate goed bepalen welke zorg de school kan bieden en waar de grens ligt. Ook moet zij zor- gen voor een effectieve uitvoering van het zorgbreedteoverleg, op de hoogte te zijn van de mogelijkheden van externe partners, te vertrouwen op hun deskun- digheid en tijdig signalen door te geven. Aan de OKC's is de uitdaging om opti- maal aan te sluiten bij de school en om ondersteuning en zorg zoveel mogelijk naar de school toe te organiseren. Ook moeten de OKC's de zorgcoördinatie goed regelen en zorgen dat de school op de hoogte blijft van welk traject een kind of gezin volgt.

Inhoud tussenrapportage

In de tussenrapportage vindt u signalen, aanbevelingen en instrumenten over:

- optimaliseren van het zorgbreedte- overleg
- afstemming zorgstructuur en hande- lingsgericht werken (HGW)
- samenwerking basisschool en OKC's
- schoolmaatschappelijk werk en op- voedadvies
- jeugdgezondheidszorg
- leerplicht
- VIA Amsterdam
- de MPG-aanpak en de coördinator risicogezinnen
- de informatieoverdracht in de voor- schoolse periode
- het betrekken van ouders
- het privacy-vraagstuk

Tot slot, het projectteam hoopt dat ie- dereen vanuit hun eigen verantwoorde- lijk en rol kennis wil nemen van de er- varingen uit deze fase van Learning by Doing en de praktijksignalen serieus neemt. Ze hopen dat iedereen de nodige vervolgstappen neemt onderweg naar een Passend onderwijs- en zorgaanbod voor alle Amsterdamse kinderen. In Noord en Oost zijn er inmiddels al con- crete plannen om hiermee verder te gaan.

Caroline van Amerongen, projectleiding Learning by Doing

Agenda

Planning overleggen in 2010-2011 voor SWV Zuid (onder voorbehoud)

Stuudiemiddag voor intern begeleiders (ib'ers) en directie
15 maart 13.00-17.00

Bestuurlijk Overleg
30 september 9.00-11.00
25 november 9.00-11.00
17 februari 9.00-11.00
21 april 9.00-11.00
30 juni 9.00-11.00

SBO Overleg
16 november 13.00-15.00
8 maart 13.00-15.00
21 juni 13.00-15.00

Projectgroep HGW Zuid
30 augustus 13.30-15.30
18 oktober 13.30-15.30
6 december 13.30-15.30
31 januari 13.30-15.30
21 maart 13.30-15.30
16 mei 13.30-15.30

Kerngroep Passend onderwijs Zuid
13 september 15.00-17.00
15 november 15.00-17.00
17 januari 15.00-17.00
28 februari 15.00-17.00
11 april 15.00-17.00
20 juni 15.00-17.00

Wijkgericht samenwerken Apollobuurt
23 september 13.30-15.00 lb
7 oktober 13.30-15.00 lb + directie
21 oktober 13.30-15.00 lb
9 december 13.30-15.00 lb
13 januari 13.30-15.00 lb + directie
10 februari 13.30-15.00 lb
31 maart 13.30-15.00 lb
28 april 13.30-15.00 lb + directie
9 juni 13.30-15.00 lb
7 juli 13.30-15.00 lb + directie

Wijkgericht samenwerken Centrum West
9 september 13.00-15.00 (donderdag!)
19 oktober 13.00-15.00
14 december 13.00-15.00
15 januari 13.00-15.00
19 april 13.00-15.00
14 juni 13.00-15.00

Colofon Zuid

Redactie:
Inschool
00G onderwijs en jeugd

Coördinator:
Emmy Lugthart,
e.lugthart@oog.nl

Vormgeving:
Twin Media BV

Druk:
Zuidam Uithof

Aan de tekst van deze nieuwsbrief kunnen geen rechten worden ontleend.

De publieksversie van het zorgplan 2010-2011 zal begin volgend schooljaar verschijnen. Kijk voor meer informatie en nieuws op www.viaamsterdam.nl.

